

De veelbesproken Santa Claus van Paul McCarthy op het Eendrachtsplein in Rotterdam...

en zijn tentoonstelling met opblaasbeelden op het universiteitsterrein De Uithof in Utrecht



als een geloofsbelijdenis. Zulke kritiek is ook in het openbaar geventileerd. In een Kamerdebat noemde PVV-volksvertegenwoordiger Fleur Agema het 'prietpraat over [...] fysieke projecten in de aandachtswijk die de ontwikkeling van kunst en cultuur stimuleren [...]'. Ze laakte het gebrek aan objectieve cijfers, en hekelde de door de onderzoekers geciteerde en geselecteerde verhalen van mensen uit de wijken. Net als de studenten vindt Agema dat *geloven* in de positieve effecten van kunst in de wijk niet genoeg is, en dat je het ook objectief moet *meten*.

Communicatie en provocatie

Harde cijfers mogen dan niet voorhanden zijn, er bestaan legio voorbeelden dat kunst

Kunst prikkelt en maakt in ieder geval de tongen los in de wijk

gebruikers van de openbare ruimte kan prikkelen en de communicatie tussen mensen kan bevorderen. In Rotterdam zorgde de plaatsing van het beeld Santa Claus van de Amerikaanse kunstenaar Paul McCarthy jarenlang voor veel ophef. De enorme kerstman met een attriboot in handen dat hem zijn bijnaam 'kabouter buttplug' bezorgde, zou het publiek afschrikken, zo klaagden de

winkeliers. Het beeld zou shockerend zijn voor gezinnen met kleine kinderen en het bezoek aan het centrum en de bestedingen in gevaar brengen. Santa Claus leverde in ieder geval veel discussie op. Het is opvallend dat de discussie niet ging over wat volgens McCarthy zelf de betekenis van zijn werk was, namelijk het doorgeslagen en schizofrene karakter van de consumptie-maatschappij.

In eerste instantie besloot de gemeenteraad het beeld te verplaatsen naar een wat minder openbare ruimte. Dat werd de binnenplaats van museum Boymans van Beuningen. Daarna bedacht de gemeenteraad zich onder aanvoering van de VVD-fractie, en Santa Claus verhuisde naar het Eendrachtsplein. Volgens het *Algemeen Dagblad* van 11 juni 2008 keken de winkeliers daar al uit naar zijn komst, omdat deze 'een positieve impuls voor de levendigheid van het gebied' zou opleveren.

De kunstcommissie van de Utrechtse Universiteit werd klaarblijkelijk geïnspireerd door de discussie over Santa Claus. Zij nodigde McCarthy uit om deze zomer een grote tentoonstelling met opblaasbeelden in te richten op het universiteitsterrein De Uithof. Bekende figuren uit zijn werk, waaronder Santa Claus en een enorm hoofd van oud-president Bush, hebben in opblaasvorm een plek in de tuinen gekregen onder de naam Air Pressure. Ook hier kan niet elke bezoeker de tentoonstelling waarderen, maar er ontstaan wel discussies over kunst in de openbare ruimte en wellicht over de ideeën achter McCarthy's werk.

Aandacht geografie

Geografen en planologen hebben van oudsher weliswaar oog gehad voor de inrichting van de (openbare) ruimte, maar daarbij ging het vooral om de stedenbouwkundige vormgeving en de architectuur. Academische artikelen over het effect van straatkunst zijn schaars. Dat bleef zo toen er aandacht voor kunst en cultuur ontstond bij geografen en planologen. Het werd duidelijk dat mensen met belangstelling voor kunst en cultuur de kern vormen van de zogenoemde creatieve klasse. Deze kan een belangrijke rol spelen in processen van *gentrification* en de revitalisering van oude wijken. Maar straatkunst speelt hierbij slechts een bescheiden rol. De creatieve klasse is dynamisch. De spraak-

makende kunst van vandaag is morgen misschien weer vergeten. Een kunstwerk in de wijk kan dus al snel een symbool worden voor de smaak van de vorige generatie. Liever ziet men galerieën in de wijk en kunstenaars als buurtbewoners. Daar richten de analyses in de academische tijdschriften zich dus ook op.

Essayistische tijdschriften, zoals in Nederland *Geografie* en *Agora*, hebben meer aandacht voor kunst. *Geografie* besteedt al jaren aandacht aan representaties van gebieden in film, literatuur, schilderkunst en muziek. *Agora* wijdde vorig jaar een themanummer aan kunst in de openbare ruimte. Uit de artikelen blijkt dat de relatie tussen kunst en geografie interessant is, maar ook lastig te analyseren met traditionele technieken die op tellen en meten gericht zijn. Het effect van kunst op de ruimte, en de betekenis van die ruimte als onderdeel van een kunstobject, laten zich nu eenmaal moeilijk meten.

Een van de redactieleden van het themanummer van *Agora* was de Utrechtse promovendus Martin Zebracki. Hij doet onderzoek naar de veranderende ambities, productie en ervaringen van kunst in de publieke ruimte vanaf 1945 tot heden. Hopelijk kan hij de afstand tussen essay en academische analyse in zijn promotieonderzoek overbruggen. Het is in ieder geval mooi dat Zebracki het lef heeft zich 'kunstgeograaf en planoloog' te noemen.

Toilet terug

Het openbaar toilet van Koolhaas en Olaf wordt dit najaar teruggeplaatst op zijn oude plek aan de Reitemakersrijge in Groningen. Het hoort daar ook. Wat de studenten namelijk over het hoofd gezien hebben, is juist de binding met de plek. Wie de geschiedenis van de plek kent, weet dat het al vóór de plaatsing van het toilet een ontmoetingsgebied voor homoseksuele mannen was. Wie de kunst en de persoonlijke achtergrond van Erwin Olaf kent, weet dat hij daar natuurlijk op ingespeeld heeft. De titel van zijn fotocollage op Koolhaas' gebouwtje is niet voor niets *Battle of the sexes*. Bij de openingsmanifestatie gaf Olaf schertsend aan dat hij hoopte dat het gebouw het werk van de schandknepen een impuls zou geven.

Reken maar dat kunst ook wat kan betekenen voor de openbare ruimte! •

Henk van Houtum

column

Camp

Mijmerend blader ik mijn vakantiefoto's nog eens door. Het lijkt al weer een eeuwigheid geleden. Het nare gevoel bekruipt me dat ik er ook dit jaar weer ingetrapt ben. Vakantie op een camping. En met mij nog vele miljoenen Nederlanders. Wonderlijk genoeg is de camping en dan vooral het waarom ervan een zeer weinig onderzocht sociaalgeografisch fenomeen. Wat bezielt ons om met z'n allen in een weiland te gaan zitten? En genoeg te nemen met een zeer klein pseudo-huis op wielen, dan wel wat stokken en een doek.

Kamperen komt van *campus*, wat zoiets betekent als open slagveld. Het is veelzeggend. Want de ergernissen van dit recreatieve open slagveld zijn een dankbaar gespreksonderwerp. De kleine standplaatsen, de krappe tent of caravan, de hitte of juist de nachtelijke kou, het slechte bed, het nachtelijke gekreun en gesnurk, de vieze wc's, de bezette douches, de bespottelijke animatieprogramma's, de onvermijdelijke insecten, de jengelende kinderen, de ruzies van de burens, het kleumen als het regent en het sjouwen met vieze vaat, vuil wasgoed, wc-rollen en poepdoos over de camping. Het is allemaal bekend. Kamperen maakt genadeloos de troosteloosheid van het leven duidelijk. En in alle openheid. Want de kleinschaligheid maakt dat er veel wordt gekeken naar en gesproken over elkaar. Socialiteit is de norm. Niet verwonderlijk wellicht dat ons woord kamp doorgaans als verplichtend, soms totalitair gezien wordt, zoals in strafkamp, opvoedkamp, schoolkamp, soldatenkamp en concentratiekamp.

Lieflijker dan een internering is een camping als een klein dorp, een verbeelde gemeenschap met eigen omgangsregels op een klein territorium. Dat kleinschalig geluk en de ongemakken van het basale leven in een kleine gemeenschap van vreemden trekken blijkbaar ook aan, want het kamperen is een massagebeurtenis geworden. De enkele wetenschappelijke artikelen die erover gaan hebben het over de voortzet-

ting van de eigen volkscultuur met andere middelen op andere plaatsen of juist het compenseren van de dagelijkse routine en het herscheppen, het letterlijk re-creëren van het drukke stadse zelf in het buitenleven. Maar minstens zo belangrijk is het elkaar bijna bezwerend doen geloven in de camping als geluksbeleving. Want als je niet beter zou weten is de bos- en weidvreugde in de kleinschalige nederzetting van vaak halfnaakte mensen die leven onder minimale omstandigheden bijna sektarisch. De horloges worden weggelegd, de schaamte verdwijnt, het grote genieten van natuur, elkaar en sterrenhemel staat centraal. Alles draait om de eenvoud. Luxe caravans en campers, een tv, draadloos internetten, dat geldt eigenlijk niet als echt kamperen. Althans niet bij de felste dweppers van een terugkeer naar natuur en volkscultuur. Opvallend is dan dat zij die kiezen voor de bewuste kitsch van de eenvoud doorgaans juist het best opgeleid zijn. Hoe hoger het opleidingsniveau, des te lager het aantal sterren van de camping dat gewenst wordt: de camping als *camp*. Ik leg de foto's terzijde. Dit jaar was de laatste keer. Denk ik. •

Hoe hoger de opleiding, des te lager het aantal sterren van de camping